

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'l-Müneccim, *Risâle fi'l-müsikâ* (nşr. Yûsuf Şevki), Kahire 1976, tür.yer.; Ebû'l-Ferec el-İsfahânî, *el-Eğânî* (nşr. el-Hâc Mahmûd es-Sâsî), Kahire 1323/1905, XVIII, 25, 176, 374; Merzûbânî, *Mu'cemû's-şu'arâ* (nşr. F. Krenkow), Beyrut 1402/1982, s. 502-503; İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist*, Tunus 1985, I, 144, 629; Hatîb, *Târîhu Bağdâd*, XIV, 230; Kemâleddin el-Enbârî, *Nüzhetü'l-elibbâ* (nşr. İbrâhîm es-Sâmerîrî), Zerkâ 1405/1985, s. 178-179; Yâkût, *Mu'cemû'l-üdebbâ*, XX, 28-29; İbnü'l-Kiftî, *İhbarü'l-ulemâ* (Lippert), s. 238, 364; İbn Hallikân, *Vefeyât*, VI, 198-201; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, XIII, 405; Yâfiî, *Mir'âtü'l-cenân*, II, 237; Keşfü'z-zunûn, I, 220; Brockelmann, *GAL*, I, 146; *Hediyyetü'l-'ârifîn*, II, 517; Zirikî, *el-A'lâm*, IX, 195-196; G. Farmer, *Târîhu'l-mûsika'l-'Arabiyye* (trc. Hüseyin Nassâr), Kahire 1956, s. 197; a.mlf., *Meşâdirü'l-mûsika'l-'Arabiyye* (trc. Hüseyin Nassâr), Kahire 1957, s. 55-56; a.mlf., *Historical Facts for the Arabian Musical Influence*, New York 1970, s. 27, 87-88, 280-281, 285; a.mlf., "Yahyâ b. Ali", *IA*, XIII, 347-348; Kehhâle, *Mu'cemû'l-mü'ellifîn*, XIII, 215; Zekerîyâ Yûsuf, *Mahtûtâtü'l-mûsika'l-'Arabiyye fi'l-'âlem*, Bağdâd 1967, s. 13; S. M. Stern, "Abû İsa İbn al-Munajjim's Chronography", *Islamic Philosophy and The Classical Tradition* (ed. S. M. Stern v.dğr.), Oxford 1972, s. 438; A. Shiloah, *The Theory of Music in Arabic Writings*, München 1979, s. 200-201; İsmail Erünsal, "İslâm Medeniyetinde Kütüphaneler", *Doğuştan Günümüze İslâm Tarihî*, İstanbul 1989, XIV, 217; Ahmet Hakkı Turabî, *el-Kindî'nin Mûsikî Risâleleri* (yüksek lisans tezi, 1996), MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 70; A. E. Khairallah, "Abû Aḥmad Yahyâ", *Elr.*, I, 251-252.

AHMET HAKKI TURABI

zet aldı. Bu arada İbnü'l-Hâcib'in muhtaşarlarını (*Muhtaşaru Münthe's-sûl ve'l-emel*, *Muhtaşaru fi fihri'l-Mâlikiyye* [*Câmi'u'l-ümmehât*]) ezberledi. Babasından ve Ebû Bahr Abdülvehhâb b. Revâc et-Tûsî, İbnü'l-Mehîlî Yûsuf b. Abdülmü'tî gibi âlimlerden hadis dinledi. İbnü'l-Müneyyir, uzun bir öğrenim döneminden sonra İskenderiye'nin önde gelen âlimlerinden biri oldu. Edebiyat başta olmak üzere nahiv, fıkıh, usul ve tefsir sahalarında "imam" unvanını aldı; iyi bir şair ve hatip olarak tanındı. İzzeddin b. Abdüsselâm'ın Mısır'ın iki âlimle iftihar ettiğini söylemesi ve bunlardan birinin Kûs'ta İbn Dakikûl'îd, diğerinin İskenderiye'de İbnü'l-Müneyyir olduğunu belirtmesi de bunu teyit etmektedir. Çeşitli medreselerde hocalık yapan İbnü'l-Müneyyir'in talebeleri arasında kardeşinin oğlu Abdülvâhid b. Şerefeddin ve Ebû Hayyân el-Endelûsî gibi âlimler yer almaktadır. Bu arada çeşitli görevlerde bulunan İbnü'l-Müneyyir İskenderiye kadılığına 651'de (1253) ve kâleten, bir yıl sonra da asaleten tayin edildi; aynı zamanda İskenderiye hatipliği görevi de uhdesine verildi. Vakıfların, mescidlerin ve Dîvânü'n-nazar'ın denetimiyle de görevlendirildi. Ancak 680 (1281) yılında muhalifleri tarafından yapılan basında evine içki şişeleri bırakılarak şişelerin önceden burada bulunduğuna iddia edildi ve bütün görevlerinden azledilme-

sine sebebiyet verildi. Bu tertibe boyun eğmeyen İbnü'l-Müneyyir, Kahire'ye gidip el-Melikü'l-Mansûr Seyfeddin Kalavun'la görüştü ve görevine döndü, bir müddet sonra tekrar azledildi.

Vezir Şerefeddin Ebû Saîd Hibetullah b. Saîd el-Fâizî'ye hitaben yazdığı şiirlerden toplumun meseleleriyle ilgilendiği anlaşılan İbnü'l-Müneyyir 1 Rebîulevvel 683'te (18 Mayıs 1284) İskenderiye'de vefat etti ve el-Câmiu'l-garbi yanındaki babasının türbesine defnedildi (küçük bir mes-cid iken 1891 yılında genişletilen yapı aynı zamanda İbnü'l-Müneyyir Camii olarak da bilinmektedir). Onun zehirlenerek öldürüldüğü de ileri sürülmüştür. İbnü'l-Müneyyir Mâlikî mezhebine mensup olmakla birlikte mezhepte taassup göstermemiş, yeri geldikçe İmam Mâlik'in görüşüne katılmadığını söyleyerek ictihad da bulunmuş, itikadda kelâmcıların yolunu takip etmiştir.

Eserleri. 1. *el-İntişâf fîmâ teḍamme-nehü'l-Keşşâf mine'l-i'tizâl*. Zemahşerî'nin *el-Keşşâf*ındaki Mu'tezilî görüşlerin eleştirildiği eser müellifin gençlik yıllarında kaleme alınmış olup *el-Keşşâf*'ın kenarında basılmıştır (Kahire 1307, 1966; Beyrut 1366/1947). 2. *el-Kevâkibü'd-de-rârî fî münâsebâtî terâcimi'l-Buhârî* (*Münâsebâtî terâcimi'l-Buhârî*). Buhârî'nin bab başlıklarıyla ilgili olan eser, Selâhaddin Makbûlî Ahmed tarafından *el-Mü-*

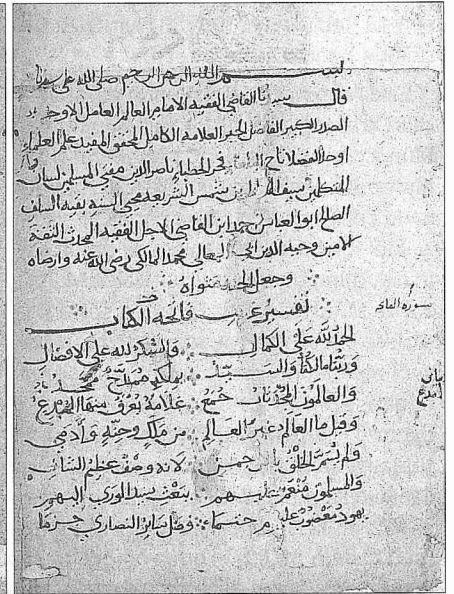
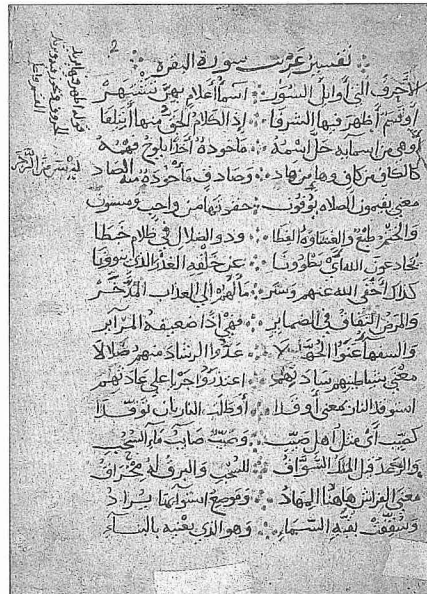
İBNÜ'L-MÜNEYYİR

(ابن المنير)

Ebû'l-Abbâs Nâsirüddîn Ahmed
b. Muhammed b. Mansûr el-Cüzâmî
el-Cerevî el-İskenderî
(ö. 683/1284)

Mâlikî fakihî, edip ve müfessir.

3 Zilkade 620'de (28 Kasım 1223) doğdu (İbnü'l-Furât, VIII, 12). Pek çok âlim yetiş-tiren bir aileye mensup olup babası Mu-hammed, anne tarafından dedesi Kemâleddin (Necîbüddin) Ahmed b. Fâris, dayısı Şeyhülkurrâ Kemâleddin b. Fâris, karde-şi İskenderiye kadılarında ve Buhârî şâ-rihlerinden Zeynüddin Ali ve yeğeni İskenderiye Başkadısı Abdülvâhid b. Şere-feddin tanınmış ilim adamlarıdır. Nâsırüddin lakabıyla da anılan ve hayatı İskenderiye'de geçen İbnü'l-Müneyyir çeşitli hocalardan aldığı fıkıh dersleriyle bu alanda derinleşti. Özellikle Mâlikî fakih-lerinden Cemâleddin İbnü'l-Hâcib'den istifade etti ve kendisinden fetva için icâ-

İbnü'l-Müneyyir'in *et-Teystrü'l-'acib fi tefsiri'l-garib* adlı eserinin ilk iki sayfası (Süleymaniye Ktp., Lâleli, nr. 246)

tevârî 'alâ terâcimi ebvâbi'l-Buhârî (Küveyt 1407/1987) ve Ali Hasan Ali Abdülhamîd tarafından *el-Mütevârî 'alâ ebvâbi'l-Buhârî* (Beyrut 1411/1990) adıyla yayımlanmıştır. 3. *et-Teyşîrü'l-'acîb fî tefsîri'l-ğarîb*. Kur'ân-ı Kerîm'deki garîb kelimeleri açıklayan manzum bir eser olup Süleyman Mollaibrahimoğlu'nun tahki-kiyle neşredilmiştir (Beyrut 1994). 4. *el-Bahrü'l-kebir fî bahşi (nühabî)'t-tefsîr*. Zerkeşî'nin *el-Burhân fî 'ulûmi'l-Şur-ân*'nin kaynakları arasında yer alan ese-rin (meselâ bk. Zerkeşî, I, 86, 267, 442; II, 57, 58; III, 16, 278, 279) bir nüshası Gotha Kütüphanesi'nde (nr. 534), Bakara sûre-sinin 253. âyetinden Nisâ sûresinin başı-na kadar gelen 158 varaklık bir nüshası da Dârü'l-kütübî'l-Misriyye'de (Hidivviyye, nr. 60) kayıtlıdır. 5. *Tahrîrû't-tenzîh ve tahzîrû't-teşbih*. Müşebbihe ve Muattı-la'ya reddine mahiyetinde olup bir nüsha-sı Berlin'de Staatsbibliothek'te (Ahlwardt, VII, 530-531; Brockelmann, *GAL Suppl.*, I, 738), diğer bir nüshası da Halep'te (Mek-tebetü'l-medreseti'l-Osmâniyye er-Rizâ-iyye, nr. 577; bk. *el-Müntehab mine'l-mah-tûâtî'l-'Arabiyye*, IV, 223-224) bulunmak-tadır.

İbnü'l-Müneyyir'in kaynaklarda adı ge-çen diğer eserleri de şunlardır: *Muhta-sarû't-tehzîb li'l-Begavî*, *Dîvânü huṭab* ('*Ukûdû'l-cevâhir 'alâ ecyâdi'l-menâbir*), *Esrârü'l-esrâr*, *eż-Ziyâ'ü'l-mütele'li'ü fî ta'ayyübi'l-İhyâ' li'l-Ğazzâlî*, *Tefsîrû ḥadişi'l-İsrâ*, *el-İktifâ fî feẓâ'il-i-Muş-tafâ*, *Menâkıbü's-Şeyḥ Ebi'l-Kâsım b. Manşûr el-Ğabbârî*.

BİBLİYOGRAFYA :

Safedî, *el-Vâfi*, VIII, 128; Kütübî, *Fevâtü'l-ve-feyât*, I, 149; Zerkeşî, *el-Burhân*, I, 86, 267, 442; II, 57, 58; III, 16, 278, 279; İbn Ferhûn, *ed-Dibâcû'l-müşheb*, I, 243-246; İbnü'l-Furât, *Tâ-rîḥ* (nşr. K. Züreyk – Neclâ İzzeddin), Beyrut 1939, VIII, 12; İbn Nâsirüddin, *Tavziḥu'l-müştebih* (nşr. M. Naîm el-Araksûsî), Beyrut 1414/1993, VIII, 289-290; İbn Tağrıberdî, *ed-Delîlû's-Şâfi 'ale'l-Menheli's-şâfi* (nşr. Fehîm M. Şeltût), Ka-hire 1399/1979, I, 86; a.mlf., *en-Nücümü'z-zâ-hire*, VII, 361-362; Süyûtî, *Buğyetü'l-vu'ât*, I, 384; a.mlf., *Hüsnü'l-muḥâḍara*, I, 316-317; Dâ-vûdî, *Ṭabakâtü'l-müfessîrin* (Ömer), I, 88-90; Taşköprizâde, *Miftâhu's-sa'âde*, II, 112-113; Keşfü'z-zunûn, I, 82, 136, 517; Ahlwardt, *Verzeichnis*, VII, 530-531; *Fihristü'l-kütübî'l-'Arabiyyeti'l-mahfûza bi'l-Kütübḥaneti'l-Hidiv-viyye*, Kahire 1310/1892, I, 130; *Hediyetü'l-'arifîn*, I, 99; *İzâhu'l-meknûn*, I, 166; Mahlûf, *Şeceretü'n-nûr*, I, 188; Brockelmann, *GAL*, I, 346, 529-530; *Suppl.*, I, 509, 738, 748; *el-Mün-teḥab mine'l-mahṭûâtî'l-'Arabiyye fî Haleb*, Beyrut 1407/1986, IV, 223-224; "İbn Müney-yir", *DMBİ*, IV, 710-711.

SÜLEYMAN MOLLAİBRAHİMOĞLU

İBNÜ'L-MÜNKEDİR

(ابن المنكدر)

Ebû Abdillâh (Ebû Bekr) Muhammed
b. el-Münkedir b. Abdillâh
el-Kureşî et-Teymî
(ö. 131/748)

Hadis ve kıraat âlimi, zâhid.

Medineli olup 60 (679) yılı civarında doğduğu zikredilmiştir. Hz. Âişe'nin dayı-sı olan babası Münkedir sahâbidir; ancak onun sahâbi olmadığını söyleyenler de bu-lunmaktadır (İbn Abdülber, III, 533). Am-cası Rebîa, kardeşleri Ebû Bekir ve Ömer Hicaz bölgesinin tanınmış fakihlerinden-dir. Münkedir'in Hz. Âişe'den yardım iste-diği, onun verdiği para ile satın aldığı câ-riyeden Muhammed, Ebû Bekir ve Ömer adlı oğullarının dünyaya geldiği kayde-dilmektedir. İbnü'l-Münkedir Abdullah b. Abbas, Abdullah b. Ömer, Abdullah b. Zübeyr, Esmâ bint Ebû Bekir, Câbir b. Abdullah, Enes b. Mâlik gibi sahâ-bîlerden, Urve b. zübeyr ve Saîd b. Mü-seyyeb gibi tâbîlerden rivayette bulu-nurken kendisinden rivayet edenler arasında oğulları Yûsuf ve Münkedir'-le Zührî, Eyyûb es-Sahtiyânî, Ebû Ha-nîfe, Süfyân es-Sevrî, Mâlik b. Enes gi-bi âlimler vardır. Güvenilirliğinde ittifak edilen ve aynı zamanda ileri gelen kıraat âlimlerinden biri olan İbnü'l-Münkedir'in 200'den fazla mûsned hadis rivayet etti-ği kaydedilmekte olup bunlardan bazıları *Kütüb-i Sitte*'de yer almıştır. İbnü'l-Mün-kedir'in dünyaya değer vermediği, ikram-da bulunmayı sevdiği, fakirleri himaye etti-ği belirtilmiş, İmam Mâlik onu insan-ların en âbidi ve zâhidi diye övmüştür. Zâ-hid kişiliğiyle tanınan Ebû Sahr el-Eylî ile her yıl hacca giden İbnü'l-Münkedir 131'-de (748) vefat etti. 130 yılında öldüğü de kaydedilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Sa'd, *et-Ṭabakât*, VII, 519-520; a.e.: *el-Mütemmim*, s. 188-198; Buhârî, *et-Târîḥu'l-ke-bîr*, I, 219-220; İbn Kuteybe, *el-Ma'ârif* (Ukkâse), s. 461; Fesevî, *el-Ma'rife ve't-târîḥ*, I, 656-660; İbn Ebû Hâtîm, *el-Cerḥ ve't-ta'dîl*, VIII, 97-98; İbn Hibbân, *eş-Şikât*, V, 350-351; Ebû Nuaym, *Hilye*, III, 146-158; İbn Abdülber, *el-İstî'âb*, III, 533; Mizî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XXVI, 503-509; Ze-hebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, V, 353-361; a.mlf., *Teg-kîretü'l-ḥuffâz*, I, 127-128; İbn Hacer, *Tehzîbü'l-Tehzîb*, Beyrut 1412/1991, V, 302-303; X, 317-318; XI, 422-423; Süyûtî, *Ṭabakâtü'l-ḥuffâz* (Ömer), I, 51; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, I, 177-178; Abdülğaffâr Süleyman el-Bündârî v.dğr., *Mev-sû'atü ricâlî'l-kütübî't-tis'a*, Beyrut 1413/1993, III, 468.

MEHMET GÖRMEZ

İBNÜ'L-MÜNZİR el-BAYTÂR

(ابن المنذر البطار)

Ebû Bekr b. Bedriddîn
el-Münzir el-Baytâr
(ö. 741/1340)

Kâmilü's-şınâ'ateyn adlı
eseriyle tanınan müellif.

Mısır Memlûk sultanlarından el-Meli-kü'n-Nâsır Muhammed b. Kalavun'un mî-râhuru ve başbaytarıdır (sâhibü'l-hayl). Hayatı hakkında bilgi bulunmamakta, sa-dece 709'da (1309) doğup 741'de (1340) öldüğü ve babası Bedreddin'in de bir bay-tar olduğu bilinmektedir (Sarton, III/1, s. 828).

Kâmilü's-şınâ'ateyn fi'l-baytara ve'z-zertâka (*Kâşifü hemmi'l-veyl fî ma'rifeti emrâzi'l-hayl*), el-Melikü'n-Nâsır Muham-med adına yazıldığı için *Kitâbü'n-Nâsîrî* diye meşhur olmuştur. İbnü'l-Münzir'in bu kitabı daha önceki eserlerden derle-diği, bunu yaparken de büyük ölçüde III (IX) veya IV. (X.) yüzyılda yaşamış İbn Ahî Hizâm (İbn Ebû Hazzâm [?]) adlı bir şahsın *Kâmilü's-şınâ'ateyn (el-baytara ve'z-zertâka)* adlı çalışmasından faydalandığı ve eserin ikinci adının zaman içerisinde müstensihler tarafından verildiği ileri sü-rülmektedir (*El²* [İng.], III, 890). O döneme kadar atlar hakkında yazılmış en düzenli ve en geniş kapsamlı eser olan kitap, da-ha sonra bu konuda Avrupa'da kaleme alınan benzerlerine de kaynaklık etmiş-tir. Yazar faydalandığı ilim adamlarının adlarını verirken Hermes, Hipokrat, Aris-to ve Câlînûs'u bu ilmin mütekaddimî-ninden İbn Ahî Hizâm ile çağdaşı Ya'kûb b. İshak el-Kindî'yi de müteahhirîninden gösterir.

Kâmilü's-şınâ'ateyn çeşitli alt başlık-lar taşıyan on bölümden (makale) mey-dana gelmiştir. Cihadla ilgili âyetler, at-lar hakkındaki hadisler ve Arap şiirrin-den bazı örneklerle başlayan eser ardın-dan atların bedenî yapıları, huyları, soy-ları gibi tanıtıcı bilgilere ve at hastalıkları ile bunların tedavilerine geçer. Verdiği bil-giler arasında Mısır, Bizans, Hindistan, Avrupa ve Mağrib başta olmak üzere çe-şitli bölgelerde atlara vurulan damgala-rın motifleri birer tarihî belge niteliğin-dedir (görüntü için bk. *DİA*, V, 280). İnek, koyun gibi diğer evcil hayvanlardan da söz eden kitapta at hastalıkları açıklanırken belirtileri, sebepleri, tedavi yolları ve ko-runma usulleri ele alınır, hastalıklarla ha-va durumu ve mevsimler arasındaki iliş-